

2- Şu dünya, onun nazarında bir matemhane-i umumiye-dir.

Ey nefsim! Bil ki evvelki adam kâfirdir veya fâsık-ı gafildir. Şu dünya, onun nazarında bir matemhane-i umumiye-dir. Bütün zîhayat, firak ve zeval sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise ecel pençesiyle parçalanan kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudat, ruhsuz, müthiş cenazeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalaletinden neş'et edip, onu manen tazip eder.

Bu paragrafta Üstad, **imanın yokluğunda dünyanın nasıl karardığını** tasvir eder.

“Evvelki adam kâfirdir veya fâsık-ı gafildir.”

İmandan kopan kalp, ışığını kaybeder ve karanlık başlar.

“Şu dünya, onun nazarında bir matemhane-i umumiye-dir.”

Şu dünya Herkesin ağladığı, herkesin kaybettiği, kimsenin kurtulamadığı büyük bir yas evi gibidir. Neden “**matemhane-i umumiye**” diyor?

Çünkü küfür ve gaflet nazarında:

- **Her doğum**, bir vedanın başlangıcıdır
- **Her sevinç**, içinde kaybetme korkusu taşır
- **Her kavuşma**, ayrılığa mahkûmdur
- **Her hayat**, ölüme doğru sürüklenir

Neden “umumi”?

Çünkü bu acı ona göre ferdî değildir. Âleme kendi penceresinden baktığı için, herkesi ve her

şeyi kendi küfür ve gaflet nazarıyla görür; böylece dünya, herkesin kaybettiği büyük bir yas evi gibi görünür. Kendi karanlığını âleme giydirir; herkesin ağladığı bir matemhane görür.

“Bütün zîhayat, firak ve zeval sillesiyle ağlayan yetimlerdir.”

Yalnız insan değil... Hayvan, kuş, çiçek, böcek—can taşıyan her şey bu bakışın içine girer. Hiçbiri istisna değildir. Firak” Ayrılıktır “Zeval” Yok oluşturmaktır...

Bu ayrılık ve yokluk, nazara **yumuşak bir ders** gibi değil, **sert bir tokat** gibi çarpar. Onun için üstadımız Sille diye vasfeder.

Ağlayan yetimler: Bu ağlayış sesli değildir. Sessiz, derin ve içten bir feryattır. Varlık konuşmaz ama **hal diliyle sızlar**. Sahipsiz sanılır. Koruyanı yok, soranı yok, geri döndüreni yok zannedilir. Böyle bakınca herkes **kimsesizdir**. İman yoksa, hayat ayrılıkla tokatlanır; sonu yokluk olan; sahipsiz sanılan varlıkların sessiz ağlayışına dönüşür.

Hayvan ve insan ise ecel pençesiyle parçalanmış kimsesiz başıbozuklardır.

Bu nazarda insan da hayvan da **aynı kaderin mahkûmudur**. Ölüm bir geçiş değil, **vahşi bir aslan** gibi görünür. Ne izin ister ne merhamet gösterir. Ansızın yakalar.

“Parçalanmış ifadesi”; Ölüm, düzenli bir ayrılış değil; Parça parça dağılan bir yok oluş sanılır. Beden dağılır, hatıralar söner, bağlar kopar.

“Kimsesizdirler” Arkasında duran yok zannedilir. Ne sahip var ne soran. Ölen gider, kalan unutulur.

“Başıbozuklar” Nizam yok, hedef yoktur. Hayat rastgele başlar, rastgele biter gibi algılanır. Kâinat bir ordu değil, **dağılmış bir kalabalık** gibidir.

İman olmazsa, ölüm bir yokluk; sahipsiz varlıklar ecel pençesinde parçalanmış kimsesiz, sahipsiz başıbozuklardır.

“Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudat, ruhsuz, müthiş cenazeler hükmündedirler.”

Yani sadece hayat sahipleri değil; cemadattan olan varlıklar dahi bu nazarda ruhsuz ve ürkütücü cenazeler gibidir. İman olmadığında kâinat, canlı ve mânâlı bir kitap olmaktan çıkar; ruhu çekilmiş, insanı ürperten dev bir cenazeler alemi gibi görünür.

İnsan sadece canlılara bakmaz; **kâinatın tamamıyla muhataptır**. Dağlar, denizler, gökler,

taşlar... normalde insana **mânâ, sükûn ve hayret** verir.

Fakat **iman olmayınca**, bu varlıkların arkasındaki **ruh, hikmet ve sahiplik** görülmez. Dağ, tesbih eden bir mahlûk değil; **sağır ve dilsiz bir kütle** gibi algılanır. Deniz, emre âmâde bir rahmet sofrası değil; **yutan, korkutan bir boşluk** gibi görünür.

İşte bu yüzden Üstad “cenaze” diyor. Çünkü cenaze, **hayatın çekildiği bir bedendir**. İman olmayınca kâinat da böyledir: var ama **canı yok sanılır**.

“Müthiş”tir; çünkü büyüklük, mânâdan kopunca **dehşete dönüşür**.

“Ruhsuz”dur; çünkü arkasında irade, şuur ve maksat görülmez.

Bu hâlde kâinat: Konuşan bir kitap değil, dost bir memleket değil, misafirhane değil...

Ruhu çekilmiş dev bir âlem, sessiz ve ürkütücü bir cenazeler sergisi gibi görünür. Kısaca: **iman, kâinata ruh verir**. İman gidince mânâ ölür varlıklar ruhsuz cenazelere dönüşür.

Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalaletinden neş’et edip, onu manen tazip eder.

Azap, bakıştan doğar. İman olmayınca insan:

Ölümü yokluk, ayrılığı ebedî firak, kâinatı sahipsiz, hayatı maksatsız, ömrü manasız bir akış, gençliği aldatan bir rüya, ihtiyarlığı acı bir çöküş, acıyı boşuna çekilen bir yük, nimeti tesadüf, musibeti kör talih, duayı karşılıksız bir ses, şükrü gereksiz bir alışkanlık, sevgiyi geçici bir bağ, sadakati zayıflık, fedakârlığı zarar, ahlâkı sadece toplumsal bir uzlaşma, umudu kendini kandırma, teselliye bir avuntu, ölüm ötesini ise karanlık bir boşluk olarak görür.

İşte bu yanlış bakış, zihinde **elîm (acı veren), ezici (dayanılmaz) ve dehşetli (ürpertici)** vehimler üretir. Bunlar gerçek değil; ama **ruhu yaralayan düşüncelerdir**.

Üstad özellikle “**evham**” der. Çünkü bunlar hakikat değil, **küfür ve dalâletin doğurduğu kuruntulardır**. Ama kuruntu da olsa, kalbe düşerse **gerçek azap gibi yakar**.

“Manen tazip eder” demesi de şunu gösterir: Beden rahat olabilir, hayat konforlu olabilir; ama ruh **içten içe yanar**. Gülse bile içi karanlıktır.

Küfür, cehennemi dışarıda değil; insanın içine kurar. Azap ahirette başlamaz; iman gidince dünyada başlar.